

ПОГОДЖЕНО

на засіданні педагогічної ради

Протокол № __ від __.08.2019р.

Голова педагогічної ради _____ М.Л.Шама

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор школи

М.Л.Шама

**Освітня програма
комунального закладу
«Костопільська спеціальна
школа I -III ступеня»
Рівненської обласної ради
на 2019-2020 навчальний рік**

Загальні положення освітньої програми

Освітня програма КЗ. «Костопільська спеціальна школа I-III ступенів» Рівненської обласної ради для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату розроблена на виконання Закону України «Про освіту», постанови Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2013 року № 607 «Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти для дітей з особливими освітніми потребами» та постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392 «Про затвердження Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти», наказу Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144, зареєстрованого у Міністерстві юстиції України 14 березня 2013 р. за № 410/22942 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів».

Робоча освітня програма розроблена на основі Типових освітніх програм:

для дітей з порушенням опорно-рухового апарату

- Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти I ступеня для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 693 від 25.06.2018 (додаток12);
- Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 814 від 26.07.2018 (додаток7);
- Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 627 від 12.06.2018 (додаток13);

Для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями:

- Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти I ступеня для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 693 від 25.06.2018 (додаток18);
- Типової освітньої програми початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 814 від 26.07.2018 (додаток15);
- Типової освітньої програми спеціальних закладів загальної середньої освіти II ступеня для дітей з особливими освітніми потребами затвердженої наказом МОН № 627 від 12.06.2018 (додаток15);

Освітня програма повної середньої освіти окреслює рекомендовані підходи до планування й організації закладом освіти єдиного комплексу освітніх компонентів для досягнення здобувачами освіти обов'язкових результатів навчання, визначених Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти.

Освітня програма визначає:

загальний обсяг навчального навантаження, який поданий в рамках навчальних планів (таблиці 7,13,15,18)

Очікувані результати навчання здобувачів базової середньої освіти, пропонований зміст навчальних предметів, які мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» розміщені на офіційному веб-сайті МОН

подано в переліку комплектів навчальних програм для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у таблиці 20.

Перелік корекційно-розвиткових програм, які мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та розміщені на офіційному веб-сайті МОН подано в таблиці 20;

Перелік навчальних програм для здобувачів освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти III ступеня для дітей з особливими освітніми потребами у таблиці 9;

рекомендовані форми організації освітнього процесу та інструменти системи внутрішнього забезпечення якості освіти.

Загальний обсяг навчального навантаження для здобувачів освіти 1-2-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти складає 3298 годин/навчальний рік: для 3-х - 4-х класів - 2108 годин/навчальний рік, 6, 9, 10-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти складає 4760 годин з них. Для класів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату у поєднанні з інтелектуальними порушеннями 1-2-х класів складає 1122 годин/навчальний рік: для 3-х - 4-х класів - 2040 годин/навчальний рік, 6, 10-х класів спеціальних закладів загальної середньої освіти складає 2516 годин з них. Детальний розподіл навчального навантаження на тиждень окреслено у робочому навчальному плані.

Навчальний план дає цілісне уявлення про зміст і структуру першого і другого рівнів освіти, встановлює погодинне співвідношення між предметами за роками навчання, визначає гранично допустиме тижневе навантаження здобувачів освіти. Навчальні плани передбачають реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану Державного стандарту через навчальні предмети. Вони охоплюють інваріантну складову, сформовану на державному рівні, обов'язкову для всіх спеціальних закладів загальної середньої освіти, у яких навчаються діти з особливими освітніми потребами незалежно від їх підпорядкування, видів і форм власності, та варіативну складову, якою передбачені додаткові години на вивчення предметів інваріантної складової, курсів за вибором, факультативні, індивідуальні та групові заняття.

Державний стандарт початкової загальної освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату складається з семи освітніх галузей: «Мови і літератури», «Математика», «Природознавство», «Суспільствознавство», «Мистецтво», «Технології», «Основи здоров'я і фізична культура». Освітня галузь «Мови і літератури» реалізується через навчальні предмети «Українська мова (мова та літературне читання)», «Іноземна мова» (дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями даний предмет не вивчається). Освітні галузі «Математика», «Природознавство» реалізуються через однойменні навчальні предмети, відповідно, - «Математика», «Природознавство». Освітня галузь «Суспільствознавство» реалізується навчальним предметом «Я у світі». Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» реалізується навчальними предметами «Основи здоров'я» та «Фізична культура». Формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється в рамках курсу «Основи здоров'я» та інтегрується частково у змісті всіх предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів. Освітня галузь «Технології» реалізується через предмети «Трудове навчання» та «Сходінки до інформатики». Освітня галузь «Мистецтво» реалізується навчальними предметами «Образотворче мистецтво» і «Музичне мистецтво».

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти складається з семи освітніх галузей «Мови і літератури», «Математика», «Природознавство»,

«Суспільствознавство», «Мистецтво», «Технології», «Основи здоров'я і фізична культура».

Освітня галузь «Мови і літератури» в навчальних планах реалізується через навчальні предмети: «Українська мова», «Українська література», «Зарубіжна література», «Іноземна мова». З добувачі освіти з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями предмет «Іноземна мова» не вивчають.

Освітня галузь «Математика» реалізується через навчальні предмети: «Математика» (5-6 класи; 5-10 класи - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями); «Алгебра» та «Геометрія» (7-10 класи).

Освітня галузь «Природознавство» реалізується через навчальні предмети: «Природознавство» (5 клас; 5-9 класи - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями), «Біологія» (дітьми з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями даний предмет не вивчається) та «Географія» (6-9 класи; 6-9 класи - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями), «Фізика», «Хімія» (7-9 класи), «Фізика і хімія у побуті» (7-9 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями).

Освітня галузь «Суспільствознавство» реалізується через навчальні предмети: «Історія України» (5-9 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, 7-9 класи з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями), «Я у світі» (5 клас для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями), «Всесвітня історія» (6-9 класи; 6-9 класи - для з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається), «Основи правознавства» (9- клас ; 9 клас - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається).

Освітня галузь «Мистецтво» реалізується через навчальні предмети: «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво» (5-7 класи, 5-8 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається), «Мистецтво» 8-9 класи - для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату; 8 – 9 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається).

Освітня галузь «Технології» реалізується через навчальні предмети «Трудове навчання», «Інформатика» (5-9 класи; 5-9 класи - для з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається),).

Освітня галузь «Здоров'я і фізична культура» реалізується навчальними предметами «Основи здоров'я» (5-9 класи; 5-9 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями цей предмет не вивчається),) та «Фізична культура» (5-9 класи; 5-9 класи для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями). Фізичний розвиток учнів забезпечується шляхом проведення уроків фізичної культури, лікувальної фізичної культури.

Навчальні плани для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату обов'язково включають години корекційно-розвиткових занять, зміст яких зумовлений особливостями психофізичного розвитку здобувачів освіти і реалізується через курси:

для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату: «Лікувальна фізкультура»,

«Корекція розвитку»;

для дітей зі складними порушеннями розвитку (з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями): «Корекція розвитку», «Соціально-побутове орієнтування», «Лікувальна фізкультура».

Корекційно-розвиткові заняття проводять педагоги спеціального закладу загальної середньої освіти: вчитель-дефектолог, вчитель-логопед, вчитель фізичної культури, вчитель музичного мистецтва.

Метою корекційно-розвиткових занять для дітей з порушенням опорно-рухового апарату є: створення та забезпечення психофізичного та особистісного розвитку дітей із порушеннями опорно-рухового апарату, корекції наявних порушень психофізичного розвитку та забезпечення умов для розвитку усіх психічних процесів, що сприятиме максимальній соціалізації дітей.

Основними завданнями корекційно-розвиткових занять є:

1. Визначення наявних порушень психофізичного розвитку дитини із порушеннями опорно-рухового апарату.
2. Подолання порушень з урахуванням механізмів їх виникнення з опорою на найбільш збережені функціональні системи розвитку.
3. Попередження появи та корекція вторинних порушень психофізичного розвитку.
4. Формування здатності здійснювати комунікацію в різних сферах спілкування з урахуванням мотивації, мети та соціальних норм поведінки.
5. Нормалізація м'язового тону організму дитини через інтеграцію мовленнєвої, пізнавальної, рухової діяльностей.

Основні напрями корекційно-розвиткової роботи: лікувальна фізкультура, корекція розвитку, соціально-побутове орієнтування.

Предмети та курси за вибором визначаються спеціальним закладом загальної середньої освіти у межах гранично допустимого навчального навантаження з урахуванням інтересів та потреб здобувачів освіти, а також рівня навчально-методичного та кадрового забезпечення закладу освіти.

Варіативна складова навчальних планів використовується на: підсилення предметів інваріантної складової. У такому разі розподіл на вивчення тієї чи іншої теми програми предмету здійснюється вчителем самостійно. Розподіл годин фіксується у календарному плані, який погоджується керівником закладу освіти чи його заступником. Вчитель зазначає проведені уроки у частині класного журналу, відведеного для предмета, на підсилення якого використано зазначені години; індивідуальні заняття та консультації.

Варіативність змісту базової середньої освіти реалізується також завдяки запровадженню в навчальних програмах резервного часу, що створює простір для задоволення освітніх потреб здобувачів, вирівнювання їх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо.

У спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами години з фізичної культури враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів (наказ Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 14 березня 2013 р. за №410/22942 «Про затвердження Державних санітарних норм та праці «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-

інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів»)/

Повноцінність базової загальної середньої освіти здобувачів освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами забезпечується через реалізацію інваріантної, варіативної частин навчального плану та корекційно-розвиткових занять, які обов'язково фінансуються з відповідного бюджету.

Години корекційно-розвиткових занять навчального плану не враховуються при визначенні гранично допустимого навантаження учнів.

Нормативи наповнюваності класів, виховних груп та поділ класів на групи під час вивчення окремих предметів у спеціальних закладах загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами встановлюються відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 20.02.2001 р. № 128, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 6 березня 2002 року за №229/6517 (зі змінами). Згідно з рішеннями місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування класи можуть ділитися на групи і при наповнюваності, меншій від нормативної, за рахунок зекономлених бюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів. Структуру навчального року, графік шкільних канікул визначає заклад освіти відповідно до рекомендацій Міністерства освіти і науки України.

Збереження здоров'я дітей належить до одного з головних завдань школи. Тому формування навичок здорового способу життя та безпечної поведінки здійснюється не лише в рамках предметів «Фізична культура» та «Основи здоров'я», а інтегрується у змісті всіх предметів інваріантної та варіативної складових навчальних планів.

Навчальні плани зорієнтовані на роботу основної школи за 5-ти денним навчальним тижнем. При визначенні гранично допустимого навантаження здобувачів освіти ураховані санітарно-гігієнічні норми та нормативну тривалість уроків у 1 класі – 35 хвилин, 2-11 класах - 40 хвилин, визначених Державними санітарними нормами та правилами, затверджені наказом Міністерства охорони здоров'я України від 20.02.2013 № 144, зареєстровані в Міністерстві юстиції України 14 березня 2013 р. за №410/22942 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до улаштування, утримання і режиму спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів) для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, та навчально-реабілітаційних центрів».

Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті, визначено завдання, які має реалізувати вчитель у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей учнів. Такі ключові компетентності, як уміння вчитися, ініціативність і підприємливість, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, соціальна та громадянська компетентності можуть формуватися відразу засобами усіх предметів. Виокремлення в навчальних програмах таких наскрізних ліній ключових компетентностей як «Екологічна безпека й сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість і фінансова грамотність» спрямоване на формування в учнів здатності застосовувати знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях.

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення учнів до різних видів педагогічно доцільної активної навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість. Доцільно, де це можливо, не лише показувати виникнення факту із практичної ситуації, а й по можливості перевіряти його на практиці й встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Формуванню ключових компетентностей сприяє встановлення та реалізація в освітньому процесі міжпредметних і

внутрішньопредметних зв'язків, а саме: змістово-інформаційних, операційно-діяльнісних і організаційно-методичних, їх використання посилює пізнавальний інтерес здобувачів освіти до навчання, діти набувають досвіду застосування знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації. Основними формами організації освітнього процесу є різні типи уроку, екскурсії, віртуальні подорожі, спектаклі, які вчитель організує у межах уроку або в позаурочний час.

Форми організації освітнього процесу можуть уточнюватись та розширюватись у змісті окремих предметів за умови виконання державних вимог Державного стандарту та окремих предметів протягом навчального року.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, враховуючи конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах окремих предметів.

Очікувані результати навчання здобувачів освіти. Відповідно до мети та загальних цілей, окреслених у Державному стандарті базової та повної загальної середньої освіти, визначено завдання, які має реалізувати вчитель у рамках кожної освітньої галузі. Результати навчання повинні робити внесок у формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

№ з/п	Ключові компетентності	Компоненти
1	Спілкування державною мовою (і рідною - у разі відмінності, українською жестовою або за допомогою альтернативних засобів спілкування)	<p>Уміння: (самостійно або за допомогою) ставити запитання та розпізнавати проблему; робити висновки на основі інформації, поданої в різних формах (у текстовій формі, таблицях, діаграмах, на графіках); розуміти, пояснювати та перетворювати тексти задач письмово, грамотно висловлюватися рідною мовою; доречно та коректно вживати в мовленні термінологію з окремих предметів, чітко та зрозуміло формулювати думку, аргументувати, доводити правильність тверджень, поповнювати свій активний та пасивний словниковий запас.</p> <p>Ставлення: розуміння чітких та лаконічних формулювань.</p> <p>Навчальні ресурси: означення понять, формулювання властивостей, доведення правил, теорем.</p>
2	Спілкування іноземними мовами (здобувачі освіти з інтелектуальними порушеннями іноземну мову не вивчають)	<p>Уміння: (самостійно або за допомогою) здійснювати спілкування в межах сфер, тем і ситуацій, визначених чинною навчальною Програмою; розуміти на слух (за допомогою американської дактильної абетки), зміст автентичних текстів; читати та розуміти автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем; розуміння змісту; здійснювати спілкування у письмовій формі відповідно до поставлених завдань; використовувати у разі потреби невербальні засоби спілкування за умови дефіциту наявних мовних засобів; ефективно взаємодіяти з іншими усно (за допомогою дактильної абетки), письмово, за допомогою засобів електронного спілкування.</p> <p>Ставлення: оцінювати інформацію та</p>

		<p>використовувати її для різних потреб; висловлювати свої думки, почуття та ставлення; використовувати досвід, набутий у вивченні рідної мови (української жестової мови) та інших навчальних предметів, розглядаючи його як засіб оволодіння іноземною мовою; обирати й застосовувати доцільні комунікативні стратегії (у тому числі альтернативні засоби спілкування) відповідно до різних потреб.</p> <p>Навчальні ресурси: підручники, словники, жестівники, довідкова література, мультимедійні засоби, адаптовані іншомовні тексти.</p>
3	Математична компетентність	<p>Уміння: (самостійно або за допомогою) оперувати текстовою та числовою інформацією; встановлювати відношення між реальними об'єктами навколишньої дійсності (природними, культурними, технічними тощо); розв'язувати задачі, зокрема практичного змісту; будувати та досліджувати найпростіші математичні моделі реальних об'єктів, процесів і явищ, інтерпретувати та оцінювати результати; прогнозувати в контексті навчальних та практичних задач; використовувати математичні методи у життєвих ситуаціях.</p> <p>Ставлення: усвідомлення значення математики для повноцінного життя в сучасному суспільстві, розвитку технологічного, економічного й оборонного потенціалу держави, успішного вивчення інших предметів.</p> <p>Навчальні ресурси: розв'язання математичних задач, зокрема таких, що моделюють реальні життєві ситуації.</p>
4	Основні компетентності у природничих науках і технологіях	<p>Уміння: (самостійно або за допомогою) розпізнавати проблеми, що виникають у довкіллі; будувати та досліджувати природні явища та процеси; користуватися технологічними пристроями.</p> <p>Ставлення: усвідомлення важливості природничих наук як універсальної мови наук, техніки та технологій, усвідомлення ролі наукових цей у сучасних інформаційних технологіях.</p> <p>Навчальні ресурси: складання графіків та діаграм, які ілюструють функціональні залежності результатів впливу людської діяльності на природу.</p>
5	Інформаційно-цифрова компетентність	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) структурувати дані; діяти за алгоритмом та складати алгоритми; визначати достатність даних для розв'язання задачі; використовувати різні знакові системи; знаходити інформацію та оцінювати її достовірність; доводити істинність тверджень.</p> <p>Ставлення: осмислення інформації та джерел її</p>

		<p>отримання; усвідомлення важливості інформаційних технологій для ефективного розв'язання математичних задач.</p> <p>Навчальні ресурси: візуалізація даних, побудова графіків та діаграм за допомогою програмних засобів.</p>
6	Уміння вчитися впродовж життя	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) визначати мету навчальної діяльності, відбирати й застосовувати потрібні знання та способи діяльності для досягнення цієї мети; організувати та планувати свою навчальну діяльність; моделювати власну освітню траєкторію, аналізувати, контролювати, коригувати та оцінювати результати своєї навчальної діяльності; доводити правильність власного судження або визнавати помилковість.</p> <p>Ставлення: усвідомлення власних освітніх потреб та цінності нових знань і вмінь; зацікавленість у пізнанні світу; розуміння важливості вчитися впродовж життя; прагнення до вдосконалення результатів своєї діяльності.</p> <p>Навчальні ресурси: моделювання власної освітньої траєкторії.</p>
7	Ініціативність і підприємливість	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) вирішувати життєві проблеми, аналізувати, прогнозувати, ухвалювати оптимальні рішення; використовувати критерії практичності, ефективності з метою вибору найкращого рішення; аргументувати та захищати свою позицію, дискутувати; використовувати різні стратегії, шукаючи оптимальних способів розв'язання життєвого завдання.</p> <p>Ставлення: ініціативність, відповідальність, впевненість у собі; переконаність, що успіх команди - це особистий успіх; позитивне оцінювання та підтримка конструктивних ідей інших.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання підприємницького змісту (оптимізаційні задачі).</p>
8	Соціальна і громадянська компетентності	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір, спираючись на різні дані.</p> <p>Ставлення: ощадливість і поміркованість; рівне</p>

		<p>ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; повага до прав людини.</p> <p>Навчальні ресурси: завдання соціального змісту.</p>
9	Обізнаність і самовираження у сфері культури	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) висловлювати свою думку, аргументувати та вести діалог, (в тому числі за допомогою української жестової мови, альтернативних засобів спілкування) національні та культурні особливості співрозмовників та дотримуючись етики спілкування та взаємодії; враховувати художньо-естетичну складову при створенні продуктів своєї діяльності (малюнків, текстів, схем тощо).</p> <p>Ставлення: культурна самоідентифікація, повага до культурного розмаїття у глобальному суспільстві; усвідомлення впливу окремого предмета на людську культуру та розвиток суспільства.</p> <p>Навчальні ресурси: математичні моделі в різних видах мистецтва.</p>
10	Екологічна грамотність і здорове життя	<p>Уміння: (самостійно та за допомогою) аналізувати та оцінювати соціально-економічні події в державі на основі різних даних; враховувати правові, етичні, екологічні та соціальні наслідки рішень.</p> <p>Ставлення: усвідомлення взаємозв'язку кожного окремого предмета та екології на основі різних даних; ощадне, бережливе відношення до природних ресурсів, чистотці довкілля та дотримання санітарних норм побуту; розгляд порівняльної характеристики щодо вибору здорового способу життя; власна думка та позиція до зловживань алкоголю, нікотину тощо.</p> <p>Навчальні ресурси: навчальні проекти, завдання соціально-економічного, екологічного змісту; задачі, які сприяють усвідомленню цінності здорового способу життя</p>

Наскрізнi лiнii є соціально значимими над предметними темами, які допомагають формуванню у здобувачів освіти уявлень про суспільство в цілому; розвивають здатність застосовувати отримані знання у різних життєвих ситуаціях. Навчання з наскрізними лініями реалізується насамперед через:

Організацію навчального середовища - зміст та цілі наскрізних тем враховуються при формуванні духовного, соціального і фізичного середовища навчання;

Окремі предмети - виходячи із наскрізних тем при вивченні предмета проводяться відповідні трактовки, приклади і методи навчання, реалізуються надпредметні, міжкласові та загальношкільні проекти. Роль окремих предметів при навчанні за наскрізними темами різна і залежить від цілей і змісту окремого предмета та від того, наскільки тісно той чи інший предметний цикл пов'язаний із конкретною наскрізною темою; предмети за вибором; роботу в проектах;

позакласну навчальну роботу і роботу гуртків.

Наскрізна лінія	Коротка характеристика
Екологічна безпека й сталий розвиток	<p>Формування в здобувачів освіти соціальної активності, відповідальності та екологічної свідомості, готовності брати участь у вирішенні питань збереження довкілля і розвитку суспільства, усвідомлення важливості сталого розвитку для майбутніх поколінь.</p> <p>Проблематика наскрізної лінії реалізується через завдання з реальними даними про використання природних ресурсів, їх збереження та примноження. Аналіз цих даних сприяє розвитку бережливого ставлення до навколишнього середовища, екології, формування критичного мислення, вміння вирішувати проблеми, критично оцінювати перспективи розвитку навколишнього середовища і людини.</p>
Громадянська відповідальність	<p>Сприятиме формуванню відповідального громадянина, що розуміє принципи та механізми функціонування суспільства. Ця наскрізна лінія засвоюється переважно через колективну діяльність, яка поєднує окремі предмети між собою та розвиває у здобувачів освіти готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності і думок.</p> <p>Вивчення окремого предмета має викликати у здобувачів освіти якомога більше позитивних емоцій, а її зміст - бути націленим на виховання порядності, старанності, систематичності, послідовності, наполегливості та чесності. Приклад вчителя є важливим у формуванні толерантного ставлення один до одного, незалежного від рівня навчальних досягнень та особливостей психофізичного розвитку.</p>

<p>Здоров'я і безпека</p>	<p>Завданням наскрізної лінії є становлення здобувача освіти як свідомого громадянина, здатного вести здоровий спосіб життя та формувати навколо себе безпечне життєве середовище.</p> <p>Реалізується через завдання з реальними даними про безпеку та охорону здоров'я (текстові завдання пов'язані з середовищем дорожнього руху, рухом пішоходів транспортних засобів).</p>
<p>Підприємливість і фінансова грамотність</p>	<p>Наскрізна лінія націлена на розвиток лідерських ініціатив, здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі, забезпечення кращого розуміння здобувачами освіти практичних аспектів фінансових питань, (здійснення заощаджень, інвестування запозичення, страхування кредитування тощо).</p> <p>Реалізується через розв'язування практичних завдань щодо планування господарської діяльності та реальної оцінки власних можливостей, складання сімейного бюджету, формування економного ставлення до природних ресурсів.</p>

Необхідною умовою формування компетентностей є діяльнісна спрямованість навчання, яка передбачає постійне включення здобувачів освіти до різних видів навчально-пізнавальної діяльності, а також практична його спрямованість.

Таблиця 7

Таблиця з розподілу навчального часу початкової освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		1 клас	2 клас
Мовно-літературна	Українська мова та літературне читання	7+1	7+1
	Англійська мова	2	2
Математика	Математика	4	4
Природнича Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична	Я досліджую світ	3	3
Технологічна	Трудове навчання	1	1
Інформатична	Інформатика		1
Мистецька	Образотворче мистецтво	1	1
	Музичне мистецтво	1	1
Фізкультурна	Адаптивна фізична культура	3	3
Усього		22+1	23
Корекційно-розвиткова робота	Корекція розвитку	5	5
	Лікувальна фізкультура	4	4
Додатковий час на предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		1-1	1-1
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня (без корекційно-розвиткових занять)		20	21
Сумарна кількість годин інваріантної і варіативної складових		32	33

Таблиця 12

Таблиця з розподілу навчального часу початкової освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		3 клас	4 клас
Мови і література	Українська мова	6	6
	Англійська мова	1	1
Математика	Математика	4	4
Природознавство	Природознавство	2	2
Суспільствознавство	Я у світі	1	1
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2
	Основи здоров'я	1	1
Технології	Трудове навчання	1+1	1+1
	Сходинки до інформатики	1	1
Мистецтво	Музичне мистецтво	1	1
	Образотворче мистецтво	1	1
Усього		21+1	21+1
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	5	5
	Лікувальна фізкультура	4	4
Додаткові години на предмети інваріантної складової, курси за вибором, індивідуальні та групові заняття		1-1	1-1
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня (без корекційно-розвиткових занять)		22	22
Сумарна кількість годин інваріантної і варіативної складових		31	31

Таблиця 13

Таблиця з розподілу навчального часу 6, 9, 10-х класів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класі		
		6 клас	9 клас	10 клас
Мови і літератури	Українська мова	4	3	3
	Українська література	2	2	2
	Англійська мова	3	3	3
	Зарубіжна література	1+1	1+1	1+1
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1
	Всесвітня історія	1	1	1
	Основи правознавства	-	1	1
Математика	Математика	4	-	-
	Алгебра	-	2	2
	Геометрія	-	2	2
Природознавство	Природознавство	-	-	-
	Біологія	1	2	2
	Географія	2	2	1
	Фізика	-	2	2
	Хімія	-	2	2
Мистецтво	Музичне мистецтво	1	-	-
	Образотворче мистецтво	1	-	-
	Мистецтво	-	1	1
Технології	Трудове навчання	2	2	2
	Інформатика	1	1	2
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1
	Фізична культура	2	2	2
Разом		27+1	31+1	31+1
Корекційно-розвиткові заняття	Лікувальна фізкультура	3	3	3
	Корекція розвитку	2	2	2
Додаткові години на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		1-1	1-1	1-1
Гранично допустиме навантаження		28	32	32
Всього:		33	37	37

Таблиця 15

Таблиця з розподілу навчального часу початкової освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		1 клас	2 клас
Мовно-літературна	Українська мова та літературне читання	4+2	4+2
Математика	Математика	2+1	2+1
Природнича Соціальна і здоров'язбережувальна Громадянська та історична	Я досліджую світ	4	4
Технологічна	Предметно-практичне навчання	2	2
Інформатична			
Мистецька	Образотворче мистецтво	1	1
	Музичне мистецтво	1	1
Фізкультурна	Адаптивна фізична культура	3	3
Усього		17+3	17+3
Корекційно-розвиткова робота	Корекція розвитку	4	4
	Лікувальна фізкультура	2	2
	Соціально-побутове орієнтування	2	2
Додатковий час на предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		6-3	7-3
Індивідуальні заняття та консультації			
Математика		1	1
Предметно-практичне навчання		1	1
Образотворче мистецтво		1	1
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня (без корекційно-розвиткових занять)		20	20
Сумарна кількість годин інваріантної і варіативної складових		31	32

Таблиця 18

Таблиця з розподілу навчального часу початкової освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		3 клас	4 клас
Мови і література	Українська мова	7	7
Математика	Математика	4	4
Природознавство	Природознавство	1	1
Суспільствознавство	Я у світі	1	1
Здоров'я і фізична культура	Фізична культура	2	2
	Основи здоров'я	1	1
Технології	Трудове навчання	2	2
Мистецтво	Образотворче мистецтво	1	1
	Музичне мистецтво	1	1
Усього		20	20
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	2	2
	Соціально-побутове орієнтування	2	2
	Лікувальна фізкультура	4	4
Додаткові години на предмети інваріантної складової, курси за вибором, індивідуальні та групові заняття		2	2
Індивідуальні заняття та консультації			
Сходинки до інформатики		2	2
Гранично допустиме тижневе навчальне навантаження на учня (без корекційно-розвиткових занять)		22	22
Сумарна кількість годин інваріантної і варіативної складових		30	30

Таблиця 15

Таблиця з розподілу навчального часу 6,9 класів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з інтелектуальними порушеннями

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах	
		6 клас	9 клас
Мови і літератури	Українська мова	3	3
	Українська література	2	2
Суспільствознавство	Історія України	-	2
	Основи правознавства	-	-
Математика	Математика	3	3
Природознавство	Природознавство	1	2
	Географія	1	1
	Фізика і хімія у побуті	-	2
Мистецтво	Музичне мистецтво	1	-
	Образотворче мистецтво	1	-
Технології	Трудове навчання	8	8
	Інформатика	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1
	Фізична культура	2	2
Разом:		24	27
Корекційно-розвиткові заняття	Корекція розвитку	2	2
	Соціально-побутове орієнтування	2	2
	Лікувальна фізкультура	3	3
Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації		4	5
Індивідуальні та групові заняття			
Українська мова		1	1
Географія		1	1
Трудове навчання		2	2
Соціально-побутове орієнтування			1
Гранично допустиме навантаження на учня		28	32
Всього:		35	39

Таблиця 7

**Навчальний план спеціальних закладів загальної середньої освіти
для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату III ступінь**

Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класі
	11 клас
Українська мова	2
Українська література	2
Англійська мова	3
Зарубіжна література	2
Історія України	1,5
Всесвітня історія	1
Громадянська освіта:	1
правознавство	-
економіка	-
людина і світ	-
філософія	-
Художня культура	0,5
Алгебра	2
Геометрія	2
Астрономія	-
Біологія	1,5
Географія	1,5
Фізика	3
Хімія	1
Екологія	-
Технології	1
Інформатика	1
Фізична культура	2
Захист Вітчизни	1
Разом	29
Корекційно-розвиткові заняття	4
Додатковий час на поглиблене вивчення предметів -	3
Гранично допустиме навантаження на учня	32
Всього	36

Таблиця 20
до Типової освітньої програми

Перелік комплектів навчальних програм для здобувачів початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

№ п/п	Назва комплекту навчальних програм
1.	Комплект навчальних програм дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, 2-4 клас (українська мова, літературне читання, сходи до інформатики, трудове навчання, фізкультура, математика, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, я у світі, природознавство, основи здоров'я).
2.	Комплект навчальних програм дітей з порушеннями опорно-рухового апарату, 2-4 клас (українська мова, літературне читання, сходи до інформатики, трудове навчання, фізкультура, математика, образотворче мистецтво, музичне мистецтво, я у світі, природознавство, основи здоров'я).

Таблиця 21
до Типової освітньої програми

Перелік програм з корекційно-розвиткової роботи для здобувачів початкової освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

№ п/п	Назва комплекту навчальних програм
1.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція мовлення» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату (Льєнко Т.А., Стах О.Г., Трофименко Л.І.).
2.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (базова) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Чеботарьова О. В., Іоганова Н. А.).
3.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (лего- конструювання) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Лапін А. В.).

4.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (арт- корекція) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Брусенська І. М.).
5.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (формування навчально-мовленнєвої діяльності учнів за допомогою казки) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Літинська Я. Г., Трембалович І. П.).
6.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (розвиток комунікативної функції мовлення «Говірливий струмок») для спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Жеплінська С. В.).
7.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (формування лінгвістичних понять на основі використання асоціативних схем) для 3 класу спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Татарінова О. М.).
8.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (формування знань про довкілля засобами пізнавальних завдань) для 3, 4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Гусак Т. О.).
9.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (корекційна ритміка) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Гладченко І. В., Шепічак О. О.).
10.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (світ Монтесорі) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Дишлюк Т. Б.).
11.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Лікувальна фізкультура» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату (Остапенко Т. В., Авраменко Л. Ю., Свистун Г. М.). »
12.	Програми з корекційно-розвивальної роботи «Корекція розвитку» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей із порушеннями опорно-рухового апарату. (Чеботарьова О. В.).
13.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення з використанням методики ТАН-Содерберг» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Заремба В. В., Ліщук Н. І., Морозова Н. В., Блеч Г. О.).

14.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Лікувальна фізкультура» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Бобренко І. В.).
15.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Острівець здоров'я» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю. (Ковтун А. В., Кунникова О. О., Стригунова А. І., Бобренко І. В.).
16.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Театральна логоритміка» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю. (Папета О.В., Демянович М. З., Компанієнко О. М., Гладченко І. В.).
17.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «У світі ритмів» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Левченко Л. Й., Гладченко І. В.).
18.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Барабанотерапія» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Василевська Л. Є., Гладченко І. В.).
19.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток психомоторики та сенсорних процесів» (психосоціальний розвиток) для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Жук Т. Я., Трикоз С. В.).
21.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Азбука творчості» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Чеботарьова О. В., Брусенська І. М.).
22.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Музичні краплинки» для 2-4 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з розумовою відсталістю (Шеклунова Н.О., Міненко А. В.).

Перелік комплектів навчальних програм для здобувачів базової середньої освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

№ п/п	Назва комплекту навчальних програм
1.	Комплект навчальних програм для дітей з порушеннями опорно- рухового апарату для 5-10-х класів (українська мова, українська література, зарубіжна література, іноземна мова, історія України, Всесвітня історія, основи правознавства, математика, алгебра, геометрія, природознавство, біологія, географія, фізика, хімія, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, мистецтво, трудове навчання, інформатика, основи здоров'я, фізична культура)

Перелік програм з корекційно-розвиткової роботи для здобувачів базової середньої освіти спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату

№ з/п	Назва корекційно-розвиткової програми
1.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (базова) для 5-9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Чеботарьова О. В., Юганова Н. А.,
2.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (розвиток художньо-естетичної діяльності) для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Гаман Л. М., Чеботарьова О. В.)
3.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (арт-корекція засобами нетрадиційних видів занять) для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Крисяк Р. Б., Чеботарьова О. В.)
4.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Програма корекційних занять з ЛФК для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Остапенко Т. В., Авраменко Ю. В., Свистун Г. М.)
5.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» (корекція емоційно-вольової сфери) для 5-6 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату (Єгорова Г. А.)
6.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Соціально-побутове орієнтування» (варіативний модуль «Подорож у життя») для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Міненко А. В., Грикун А. С.)
7.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Розвиток мовлення» для учнів 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів з помірними інтелектуальними порушеннями (Хайдарова О. С., Блеч Г. О.)
8.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Фізика і хімія (в позаурочний час)» для 6-9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Дзіядевич Л. Г., Трикоз С. В.)
9.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Географія» (у позаурочний час) для 6-9 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Мальчевська О. П., Трикоз С. В.)
10.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Ритміка» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Редько Л. О., Безкоровайна Л. А., Гладченко І. В.)

11.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Театральна логоритміка» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Папета О. В., Іванченко С. В., Гладченко І. В.)
12.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Лікувальна фізична культура» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Бобренко І. В.)
13.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Соціально-побутове орієнтування» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Остапенко Л. І., Тарновська Л. І.)
14.	Програма з корекційно-розвиткової роботи «Світ мистецтва» для 5-10 класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з інтелектуальними порушеннями (Дмитрієва І. В.)